

**Древен Египет,
светът на Средиземноморието и Изтока**

СБОРНИК В ЧЕСТ НА 60 ГОДИНИ
ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ПРОФ. ДИН СЕРГЕЙ ИГНАТОВ

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на притежателите на авторски права.

© Antonio Panaino; Paolo Ognibene; Zahi Hawass; Александра Фол; Валерия Фол; Ваня Бориславова Лозанова-Станчева; Весела Атанасова ; Гергана Русева; Десислава Николова; Емил Бузов; Иван Маразов; Иво Панов; Йордан Чобанов; Калин Порожанов; Майя Василева; Светла Илиева; Теодор Леков; Тома Томов, автори, 2022

© Български институт по египтология, НБУ, 2022

© Издателство Изток-Запад, 2022

ISBN 978-619-01-1121-4

**ДРЕВЕН ЕГИПЕТ,
СВЕТЪТ НА СРЕДИЗЕМНОМОРИЕТО И ИЗТОКА**

Сборник в чест на 60 години
от рождението на проф. дин Сергей Игнатов

Нов български университет, 2022
„Български институт по египтология“
към Департамент „Средиземноморски и Източни изследвания“

Отговорен редактор: Теодор Леков

**ANCIENT EGYPT,
THE WORLD OF THE MEDITERRANEAN AND THE EAST**

Collected Essays in honor
of the 60th Anniversary of Prof. Sergei Ignatov

New Bulgarian University, 2022
Bulgarian Institute of Egyptology
Department of Mediterranean and Eastern Studies

(Ed.) Teodor Lekov

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	8
INTRODUCTION	9

ДРЕВЕН ЕГИПЕТ/ANCIENT EGYPT

THE DISCOVERY OF THE PYRAMID AND TEMPLE OF QUEEN NEIT.....	21
<i>Zahi Hawass</i>	
A HYMN TO OSIRIS FROM THE LATE PERIOD.....	31
<i>Teodor Lekov</i>	
ПОУЧЕНИЕТО НА ХОРДЖЕДЕФ	59
<i>Емил Бузов</i>	
SOME THOUGHTS ON THE PLOT OF <i>THE ELOQUENT RESIDENT OF THE OASIS</i>	73
<i>Yordan Chobanov</i>	
НЯКОЛКО ЕГИПЕТСКИ ПРЕДМЕТА	
ОТ РЕГИОНАЛНИЯ ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – КЮСТЕНДИЛ.....	81
<i>Весела Атанасова</i>	
COSMOGONY AND CREATION IN THE PYRAMID TEXTS THE SUN GOD AS A CREATOR.....	91
<i>Dessislava Nikolova</i>	
COFFIN TEXTS SPELLS 98–104 AND THEIR RITUAL INSTRUCTIONS	99
<i>Svetla Ilieva</i>	

СВЕТЪТ НА СРЕДИЗЕМНОМОРИЕТО И ИЗТОКА/ THE WORLD OF THE MEDITERRANEAN AND THE EAST

ВИЗУАЛНАТА ГАТАНКА.....	109
<i>Иван Маразов</i>	
ON THE WAY UP.....	127
<i>Valeria Fol</i>	
АЛХИМИЧНИЯТ БАЗИЛИСК ИЛИ ХРИЗОПЕЯ.....	139
<i>Ваня Бориславова Лозанова-Станчева</i>	

ПОЛИСИТЕ-ЕМПОРИОНИ И ТРАКИЙСКИТЕ ТЪРЖИЩА НА ОДРИСКОТО ЦАРСТВО (V – СРЕДАТА НА IV В.ПР.ХР.).....	163
<i>Калин Порожанов</i>	
ФРИГИЙСКАТА ДУМА ЗА „ХЛЯБ“ (?).....	171
<i>Майя Василева</i>	
ONTOLOGICAL TOPICS IN MUSIC COMPOSITION	179
<i>Alexandra Fol</i>	
OBSERVATIONS ON THE TRANSMISSION ROUTES OF THE EGYPTIAN SOLAR MODEL TO THE ANCIENT IRANIAN WORLD	197
<i>Antonio Rapaino</i>	
СКИФО-ЕГИПЕТСКАЯ ВОЙНА И МИФ О СКИФСКОЙ НЕПОБЕДИМОСТИ	215
<i>Паоло Онъибене</i>	
АХЕМЕНИДИТЕ – ОСНОВАТЕЛИ НА ДВАДЕСЕТ И СЕДМАТА ФАРАОНСКА ДИНАСТИЯ В ЕГИПЕТ	229
<i>Иво Панов</i>	
РИСУНКА-ГРАФИТ НА „СВЕЩЕНО ЖИВОТНО“ ОТ „СВ. СОФИЯ“, КОНСТАНТИНОПОЛ.....	245
<i>Тома Томов</i>	
СТРАНСТВАНИЯТА НА ДУШАТА ОТВЪД – ДЪРВОТО НА ЖИВОТА И СМЪРТТА.....	259
<i>Гергана Русева</i>	

ПРЕДГОВОР

На 6 август 2020 г. се навършиха шестдесет години от рождението на проф. Сергей Игнатов, д.и.н., основател на египтологията в България, професор в НБУ и директор на Българския институт по египтология към НБУ. Първоначалните ни замисли за организирането на юбилейна конференция в негова чест бяха променени от развилата се ситуация с пандемията от Ковид-19 през 2020 г. и последвалата здравна криза. Тези събития забавиха и издаването на сборника, който най-сетне може да зарадва своите читатели в годината на друг важен юбилей – двеста години от рождението на египтологията като научна дисциплина. На 22 септември 1822 г. Жан Франсоа Шамполион разчита египетското йероглифно писмо, а откритието му е оповестено във Френската Академия на науките пет дни по-късно на 27 септември 1822 г. Така тези две знакови събития са свързани в линията на времето – основаването на египтологията в началото на XIX век и появата ѝ в България като резултат от усилията на проф. Сергей Игнатов.

Статиите, включени в сборника, са резултат от контактите и творческия път на проф. Сергей Игнатов в различни полета на древната история, не само Древен Египет. Още в началото на своята научна кариера той поставяше акцента върху древноегипетската цивилизация винаги в контекста на историята на Древността, Близкия и Древен Изток, влиянието на Древен Египет върху цивилизациите на Средиземноморието и Античността чак до нейния залез и Средновековна Византия. Това се изразяваше в многобройни семинари, конференции, проекти с колеги от различни полета на древната история – античници, траколози, иранисти, индолози, историци на религията, културолози и др. Този мост между цивилизациите и културите се превръщаше и в мост за научен обмен и сътрудничество на представителите на различните дисциплини, изучаващи древността. Затова и текстовете в сборника са толкова разнообразни и разностранни – от най-новите археологически открития на територията на Египет до публикации на новооткрити графити в „Св. София“ (Истанбул) и анализ на ведическите текстове на Древна Индия.

Разнообразието от теми бе подкрепено и от разнообразието на езици, на които тези изследвания са публикувани. Желанието ни бе да дадем възможност за разнообразна палитра от езици – български, английски и руски, така че интеркул-

INTRODUCTION

August 6, 2020 marked the sixty-year anniversary of the birth of Prof. Sergei Ignatov, founder of Egyptology in Bulgaria, professor at the NBU and director of the Bulgarian Institute of Egyptology at the NBU. Our initial plans to organize an anniversary conference in his honor were changed by the evolving situation with the 2020 Covid-19 pandemic and the subsequent health crisis. These events also delayed the publication of the collection, which can finally delight its readers in the year of another important anniversary – two hundred years since the birth of Egyptology as a scientific discipline. On September 22, 1822, Jean-François Champollion deciphered the Egyptian hieroglyphic script, and his discovery was announced at the French Academy of Sciences five days later on September 27, 1822. Thus, these two landmark events are connected in the timeline – the founding of the Egyptology at the beginning of the XIXth century and its appearance in Bulgaria as a result of the efforts of Prof. Sergei Ignatov.

The articles included in the collection are the result of Prof. Sergei Ignatov's contacts and creative journey in various fields of ancient history, not only Ancient Egypt. Already at the beginning of his scientific career, he emphasized the ancient Egyptian civilization always in the context of the history of Antiquity, the Near and Ancient East, the influence of Ancient Egypt on the civilizations of the Mediterranean and Antiquity until its sunset and Medieval Byzantium. This was expressed in numerous seminars, conferences, projects with colleagues from various fields of ancient history – specialists on Greco-Roman world, Thracologists, Iranists, Indologists, Historians of religion, Culturologists, etc. This bridge between civilizations and cultures was also becoming a bridge for scientific exchange and cooperation among the representatives of the various disciplines studying Ancient World. That is why the texts in the collection of this edition are so diverse – from the latest archaeological discoveries on the territory of Egypt to publications of newly discovered graffiti in St. Sofia (Istanbul) and analysis of the Vedic texts of Ancient India.

The diversity of topics was also supported by the diversity of languages in which these studies were published. Our wish was to provide an opportunity for a variety of languages – Bulgarian, English and Russian, so that the intercultural context of the

турния контекст да изданието да отразява и езиковото богатство, с което идеите на древността са изразявани. За съжаление поради изброените по-горе фактори някои от колегите не успяха да вземат участие в сборника, но имената им са включени в *Tabula gratulatoria*.

Сергей Симеонов Игнатов е роден на 6 август 1960 г. във Видин. Учи в 35 руска езикова гимназия в София, където завършва през 1978 г. Впоследствие започва обучението си по история във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, а оттам продължава следването си в Ленинградския държавен университет (днес Санкт-Петербургски държавен университет), в прочутия Източен факултет (Факултет по ориенталистика), създаден още през 1818 г., в катедра Древен Изток, специалност египтология. Ленинград по това време е център на руската египтология и асириология. Източният факултет и Институтът по изтокознание към Академията на науките по това време са средище на най-значимите руски изследователи в областта на египтологията и асириологията. Тук Сергей Игнатов се среща с цяла плеяда от най-добрите руски учени в полето на историята и културата на Древния изток – Н. С. Петровский, О. Д. Берлев, И. В. Виноградов, Е. С. Богословски, И. М. Дяконов, а срещите и контактите с тях предопределят неговата бъдеща мисия в египтологията. Учител и ментор на Сергей Игнатов в този период е Игор Владимирович Виноградов (1933–1984), ученик на Н. С. Петровский и основен преподавател към катедрата. Ранната кончина на И. В. Виноградов е тежък удар за младия му студент. Заветите на Виноградов за това как неговият ученик да развие египтологията в България след края на следването си и какви да бъдат първите му стъпки за реализацията на тази цел остават. Сергей Игнатов завършва с отличие Ленинградския държавен университет, а дипломната му работа е посветена на Кадешката битка и социално-политическите проблеми от управлението на Рамзес II, отразени в древноегипетските текстове, разказващи за битката.

През 1985 г. Сергей Игнатов се завръща в София и започва работа към Центъра за древни езици и култури (ЦДЕК) на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ с ръководител тогава доц. Владимир Попов. Още в първите месеци след своето пристигане, Сергей Игнатов организира лекционен курс по древноегипетски език към Центъра, с което поставя началото на преподаването на древноегипетски език в България. Две години по-късно, през 1987 г. той издава и първата си книга – „Папирусът не расте на скала“, съдържаща преводи на три основни литературни текста на древноегипетската цивилизация – Приказката за претърпелия корабкрушение, Историята на Синухе и Пътешествието на Унамун. Тази книга е призвана да запознае българския читател с египетската литературна традиция, а преводите са първите древноегипетски произведения, преведени на български език от езика на оригинала. На следващата година, като част от екипа на

publication reflects the linguistic richness with which the ideas of Ancient World were expressed. Unfortunately, due to the factors listed above, some of the colleagues were unable to take part in this edition, but their names are included in the *Tabula gratulatoria*.

Sergei Simeonov Ignatov was born on August 6, 1960 in Vidin. He studied at 35 Russian Language High School in Sofia, where he graduated in 1978. Subsequently, he began his studies in history at the University of Veliko Tarnovo „St. St. Cyril and Methodius“, and from there he continued his studies at the Leningrad State University (today St. Petersburg State University), in the famous Faculty of Oriental Studies, established in 1818, in the Department for the study of Ancient Near-East majoring in Egyptology. Leningrad at that time was the center of Russian Egyptology and Assyriology. The Oriental Faculty and the Institute of Oriental Studies at the Academy of Sciences at that time were the center of the most significant Russian researchers in the field of Egyptology and Assyriology.

Here Sergei Ignatov met a whole galaxy of the best Russian scholars in the field of the history and culture of the Ancient Near-East – N.S.Petrovsky, O.D. Berlev, I.V. Vinogradov, E.S. Bogoslovsky, I.M. Dyakonov, and the meetings and contacts with them predetermined his future mission in Egyptology. Sergei Ignatov's teacher and mentor during this period was Igor Vladimirovich Vinogradov (1933-1984), a student of N.S. Petrovsky and main teacher at the department. The early death of I.V. Vinogradov was a heavy blow for his young student. Vinogradov's legacy about how his student would develop Egyptology in Bulgaria after the end of his studies in Russia and what his first steps should be for the realization of this goal remains. Sergei Ignatov graduated with honors from the Leningrad State University. His thesis was devoted to the Battle of Kadesh and the socio-political problems of the reign of Ramses II, reflected in the ancient Egyptian texts narrating the battle.

In 1985, Sergei Ignatov returned to Sofia and started working at the Center for Ancient Languages and Cultures (CDEK) of the Sofia University „St. Ohridski“ with the head at the time being Professor Vladimir Popov. Already in the first months after his arrival, Sergei Ignatov organized a lecture course on ancient Egyptian language at the Center, which marks the beginning of the teaching of ancient Egyptian language in Bulgaria. Two years later, in 1987, he published his first book – „Papyrus does not grow on a rock“, containing translations of three main literary texts of the ancient Egyptian civilization – the Tale of the Shipwrecked Sailor, the Story of Sinuhe and the Voyage of Unamun. This book is designed to introduce the Bulgarian reader to the Egyptian literary tradition, and the translations are the first ancient Egyptian works translated into Bulgarian from the original language. The following year, as part of the team of the international Punt expedition, he managed to visit the country of his dreams, Egypt, for the first time.

международната експедиция „Пунт“, той успява да посети за първи път мечтания Египет и да се докосне на живо до неговите старини.

В началото на 90-те години Сергей Игнатов започва работа в Центъра за източни езици и култури (ЦИЕК) към ФКНФ на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, където е назначен за асистент през 1991 г. Този период от творческата биография на Сергей Игнатов е изпълнен с трудности, но и нови предизвикателства. През 90-те години ХХ век на България преживява тежък социално-икономически период на промени, по време на който работещите в сферата на науката и образованието все по-трудно успяват да осигурят своето препитание. От друга страна преходът отворя вратите на научните институции в България към западните научни центрове. Така Сергей Игнатов успява да посети на два пъти Оксфорд (през 1993 и 1995 г.), да вземе участие в международните конгреси по египтология в Кеймбридж, Торино и Гренобъл, да защити успешно дисертацията си на руски език в Санкт-Петербург през 1994 г. Неговият дисертационен труд е посветен на „Приказката за претърпелия корабкрушение“. Този важно произведение на средноегипетската литературна традиция става и основна тема на неговите многобройни бъдещи изследвания. В Центъра за източни езици и култури Сергей Игнатов заедно с Диана Димитрова създават факултативен модул по египтология и асирология, който набира студенти от различни хуманитарни факултети на Софийския университет и бързо се превръща в средище за преподаването и изучаването на Древния изток. Междувременно той изнася лекции по египетска история към водещия курс по Стара история на Историческия факултет на университета. Тези му изследвания водят до първата история на Древен Египет на български език – „Египет на фараоните“, през 1996 г., която впоследствие претърпява няколко издания и набира огромен брой последователи и любители на египтологията в България. През 1997 г. Сергей Игнатов е избран за доцент към Факултета за класически и нови филологии на Софийския университет.

В средата на 90-те години Сергей Игнатов започва да преподава в Нов български университет. Много скоро Нов български университет се превръща в дом на египтологията в България. Тук Сергей Игнатов постепенно изгражда първите самостоятелни програми, които включват изучаването на египетски, академични, персийски и др. древни езици. Талантът му на организатор и ръководител е оценен и през 1998 г. той е избран за ръководител на Департамент „Средиземноморски и източни изследвания“ в НБУ, а малко по-късно става и декан на Бакалавърски факултет към университета. Началото на новото столетие е свързано с неуморна работа по превръщането на НБУ в център за изучаване на културите на древността, сред които изучаването на Древен Египет заема важно място. В университета и департамента се събират цяла плеяда от знакови изследователи на древността – проф. Александър Фол, проф.

In the early 1990s, Sergei Ignatov started working at the Center for Eastern Languages and Cultures (CIEK) at the Faculty of Classical and New Languages of the Sofia University „St. Cl. Ohridski“, where he was appointed as an Assistant in 1991. This period of Sergei Ignatov’s creative biography was filled with difficulties, but also new challenges. In the 1990s, Bulgaria experienced a severe socio-economic period of changes, during which those working in the field of science and education found it increasingly difficult to secure their livelihood. On the other hand, the transition opened the doors of scientific institutions in Bulgaria to Western scientific centers. Thus, Sergei Ignatov was able to visit Oxford twice (in 1993 and 1995), take part in international Egyptology congresses in Cambridge, Turin and Grenoble, and successfully defend his dissertation in Russian in St. Petersburg in 1994. His dissertation is dedicated to „The Tale of the Shipwrecked Sailor“. This important work of the Middle Egyptian literary tradition also became the main subject of his many future studies. At the Center for Eastern Languages and Cultures, Sergei Ignatov together with Diana Dimitrova created a module on Egyptology and Assyrology, which recruited students from various humanitarian faculties of Sofia University and quickly became a center for the teaching and study of the Ancient East. Meanwhile, he lectured on Egyptian history in the course in Ancient History at the University’s Faculty of History. His research led to the first history of Ancient Egypt in Bulgarian – „Egypt of the Pharaohs“, in 1996, which subsequently underwent several editions and gained a huge number of followers of Egyptology in Bulgaria. In 1997, Sergei Ignatov was elected as an Associate Professor at the Faculty of Classical and Modern Philologies of Sofia University.

In the mid-1990s, Segrei Ignatov began teaching at the New Bulgarian University. Very soon, the New Bulgarian University became the home of Egyptology in Bulgaria. Here, Sergei Ignatov gradually built the first independent programs, which included the study of Egyptian, Akkadian, Persian, etc. ancient languages. His talent as an organizer and leader was appreciated, and in 1998 he was elected head of the Department of Mediterranean and Eastern Studies at NBU, and a little later he became dean of the University’s Bachelors Faculty. The beginning of the new century is associated with tireless work on turning NBU into a center for the study of ancient cultures, among which the study of Ancient Egypt occupies an important place. The university and the department gather a whole galaxy of notable researchers of antiquity – Prof. Alexander Fol, Prof. Zlatozara Gocheva, Assoc. Prof. Maria Chichikova, Prof. Valeria Fol and many others. This allows Egyptology to be placed in the context of ancient history and thracology, and from numerous seminars, conferences and scientific events to build a solid scientific society. In 2002, Sergei Ignatov became rector of the New Bulgarian University and held this position until

Златозара Гочева, доц. Мария Чичикова, проф. Валерия Фол и др. Това позволява египтологията да бъде поставена в контекста на античната история и тракологията, а от многобройните семинари, конференции и научни събития да се изгради солидно научно общество. През 2002 г. Сергей Игнатов става ректор на Нов български университет и заема тази длъжност до 2009 г., когато е избран за заместник министър на образованието, а малко по-късно и за министър на образованието. Новите административни ангажименти и отговорности поглъщат много време, но Сергей Игнатов продължава своето научно развитие в полето на египтологията и древната история. През 2010 г. той е избран за професор на Нов български университет.

През 2006 г. Сергей Игнатов създава Българския институт по египтология към Нов български университет. Този институт е призван да осъществява научните изследвания в областта на египтологията и да развива тази научна дисциплина в България. В съчетание с изградените бакалавърска, магистърска и докторска програма по египтология, които покриват всички нива на обучение, НБУ се превърна във водеща институция в Югоизточна Европа в областта на египтологията. Така за 30 години египтологията в България от младежка мечта се издигна до научна дисциплина със своето място и традиции, обучени кадри, многобройни студенти и последователи.

От 2018 г. Сергей Игнатов е ректор на Европейския хуманитарен университет във Вилнюс. С това неговата експертиза в областта на висшето образование намира реализация на европейско ниво, извън границите на страната ни.

Научните дирения на Сергей Игнатов са насочени към различни аспекти от историята и културата на Древен Египет. Неизбежно следствие от това, че тази дисциплина си проправя нелек път на развитие, без съществуването на традиция, която да я предшества, изисква преподаването и заниманията в различни полета на египтологията, широки граници на научните интереси и познаване на другите водещи древни цивилизации. Затова и изследванията на Сергей Игнатов са в областта на езика, историята, религията и културата на Древен Египет, но те са подчинени на дълбоката му убеденост, че познанието за египетската цивилизация трябва да бъде постигано чрез анализа на писмените свидетелства на древната култура и подчинено на разбирането на древноегипетските представи за света. С това неговите изследвания се насочват към разбирането на картината на света през призмата на древноегипетските понятия, независимо дали става дума за анализ на литературно произведение, паметник на египетската скулптура, живопис или архитектура. Този негов подход към изследването на египетската древност и отношението към нея оформи и насочи развитието на египтологията в България през тези няколко десетилетия – влияейки на методологията, разбирането, избора на теми за изследване на всички следващи генерации негови възпитаници и студенти. Може да се каже, че съчетанието на ин-

2009, when he was elected Deputy Minister of Education, and a little later, Minister of Education. The new administrative commitments and responsibilities absorbed a lot of time, but Sergei Ignatov continued his scientific development in the field of Egyptology and ancient history. In 2010, he was elected a professor at the New Bulgarian University.

In 2006, Sergei Ignatov established the Bulgarian Institute of Egyptology at the New Bulgarian University. This institute is established to carry out scientific research in the field of Egyptology and to develop this scientific discipline in Bulgaria. Combined with the bachelor's, master's and doctoral programs in Egyptology, which cover all levels of study, NBU has become a leading institution in Southeastern Europe in the field of Egyptology. Thus, in 30 years, Egyptology in Bulgaria rose from a youthful dream to a scientific discipline with its own place and traditions, trained personnel, numerous students and followers.

Since 2018, Sergei Ignatov has been the Rector of the European Humanities University in Vilnius. So, his expertise in the field of higher education finds realization at the European level, beyond the borders of our country.

Sergei Ignatov's scientific pursuits are focused on various aspects of the history and culture of Ancient Egypt. An inevitable consequence of the fact that this discipline is taking a difficult path of development, without the existence of a tradition that precedes it, requires the teaching and activities in different fields of Egyptology, broad boundaries of scientific interests and knowledge of other leading ancient civilizations. Therefore, Sergei Ignatov's researches are in the field of the language, history, religion and culture of Ancient Egypt, but they are subordinated to his deep conviction that the knowledge of Egyptian civilization must be achieved through the analysis of the written evidence of ancient culture and subordinated to the understanding of the ancient Egyptian ideas about the world. In this way, his research focuses on understanding the picture of the world through the prism of ancient Egyptian concepts, whether it is the analysis of a literary work, or a monument of Egyptian sculpture, painting or architecture. His approach to the study of Egyptian antiquity and the attitude towards it shaped and directed the development of Egyptology in Bulgaria during these several decades – influencing the methodology, understanding, choice of research topics of all subsequent generations of his graduates and students. It can be said that the combination of institutional development of Egyptology with its educational and research aspects, together with the specific features of the approach and attitude in scientific research and establishing a tradition, are the combination that turns Bulgarian Egyptology into a School. This achievement is perhaps the most important non-handmade monument that Sergei Ignatov achieved in his life's journey.

ституционално развитие на египтологията с нейните образователни и изследователски аспекти, заедно със специфичните особености на подхода и отношението в научното дирене и наличието на приемственост, са онова съчетание, което превръща българската египтология в школа. Това постижение е може би най-важният неръкотворен паметник, който Сергей Игнатов постигна в своя житейски път.

Приятелите, колегите, съратниците и студентите, които предложиха своите текстове в този юбилеен сборник, пожелават от все сърце на Сергей още много години творческо дълголетие, нови хоризонти и предизвикателства, прозрения и открития по пътя на науката!

Теодор Леков